

Het voorkomen van *Tetrix bipunctata* in België

Geert de Knijf

Inleiding

Het Bosdoornkje *Tetrix bipunctata* (L.) is in België altijd al zeldzaam geweest en volgens de voorlopige verspreidingsatlas (Devriese, 1988) zijn er slechts 3 vindplaatsen bekend vóór 1985.

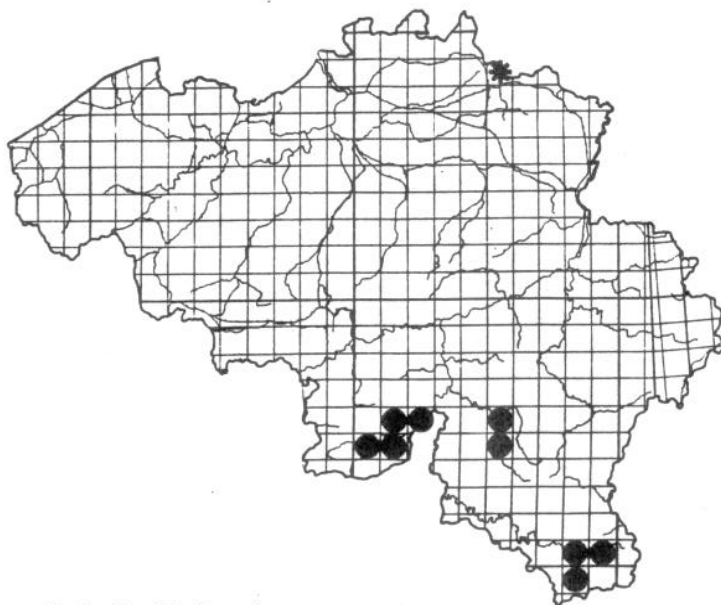
Gedurende de zomerkampen van de Viezebeestjeswerkgroep (VBWG) van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM) in juli 1989 te Buzenol (prov. Luxemburg) en in juli 1990 te Bure (prov. Namen) werden een aantal nieuwe vindplaatsen gevonden van *Tetrix bipunctata*. In deze bijdrage probeer ik de huidige kennis te bundelen van het voorkomen van deze soort in België.

Materiaal

De enige tot nu toe gepubliceerde gegevens zijn afkomstig uit de Antwerpse Kempen, namelijk te Postel (1876) en uit de provincie Luxemburg te Etalle (1958) en te Chanly (1973) (Devriese, 1988).

Tijdens het zomerkamp te Buzenol in 1989 werden er op 3 verschillende lokaties te Ethe (2x) en te Buzenol (1x), gelegen in 2 verschillende UTM hokken, nieuwe populaties ontdekt. Het jaar nadien (1990) werden in de Famenne eveneens 3 vindplaatsen ontdekt, die alle in hetzelfde UTM-hok liggen.

Verder kreeg ik de beschikking over 10 vindplaatsen in de Viroinvallei, gelegen in 4 UTM hokken (Hofmans, pers. meded.) en over nog een vindplaats in de Lorraine (Devriese, pers. meded.).

Lokaties (zie kaart)

ANTWERPEN: Postel (FS58) 1876

LUXEMBURG: Chanly (FR54) 1973; Buzenol (FR80) 1989, 1990; Etalle (FR80) 1958, 1990; Villers-Tortrue (FR90) 1986; Ethe (FQ89) 1989

NAMEN: Frasnes-lez-Couvin (FR04) 1989; Dourbes (FR14) 1987, 1988, 1989, 1990; Nismes (FR14) 1989, 1990; Olloy-sur-Viroin (FR14) 1988; Dourbes (FR15) 1989; Treignes (FR15) 1988, 1989; Vaucelles (FR25) 1988, 1989; Auffe (FR55) 1990; Belvaux (FR55) 1990; Han-sur-Lesse (FR55) 1990.

Diskussie

Over de verspreiding van *Tetrix bipunctata* in Europa en in België is nog maar weinig bekend. Dit is onder andere te verklaren doordat alle *Tetrix*-soorten met "hoge rug" tot 1942 tot *Tetrix bipunctata* werden gerekend in ons land. Tegenwoordig wordt deze groep onderverdeeld in *T. bipunctata*, *T. undulata* en *T. tenuicornis*.

In Europa komen twee vormen voor, die wel eens als ondersoorten worden onderscheiden, maar waarvoor het niet onmogelijk is dat het om verschillende soorten gaat (Bellmann, 1985; Devriese, 1989).

Ze worden als volgt onderscheiden:

T. bipunctata bipunctata (= forma brachyptera): achtervleugels 3x zo lang als de voorvleugels;

T. bipunctata kraussi: achtervleugels 2x zo lang als de voorvleugels.

T. bipunctata bipunctata zou een boreo-alpiene ondersoort zijn, terwijl *T. bipunctata kraussi* vooral in Centraal-Europa zou voorkomen (Harz, 1975). Als biotoop vermeldt de literatuur zowel open plaatsen langs warme bosranden of in bossen en heiden, als rotsige plaatsen in zeer droge kalkgraslanden (Harz, 1960; Bellmann, 1985; Devriese, 1989).

De nieuwe waarnemingen bevinden zich in verschillende biotopen:

Oude zandgroeve: Buzenol, Ethe (2x), Villers-Tortrue

Thermofiele akker: Nismes

Thermofiele kapvlakte: Nismes

Kalksteengroeve: Vaucelles

Xerobromion-grasland: Nismes, Treignes, Belvaux, Auffe, Han-sur-Lesse, Vaucelles, Frasnes-lez-Couvin, Olloy-sur-Viroin, Dourbes (2x).

In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen het biotoop van beide ondersoorten. *T. bipunctata bipunctata* zou voorkomen op beboste berghellingen (Harz, 1960), op zandvlakten en op schrale alpenweiden (Bellmann, 1985), terwijl *T. bipunctata kraussi* zou voorkomen op steppenheide, bosranden (Harz, 1960) of kalkgraslanden (Bellmann, 1985).

De vindplaatsen in België stemmen hiermee niet volledig overeen. De waarnemingen uit Nederland (Duijm & Kruseman, 1983) en uit Postel behoren tot het gemeenschappelijke biotoop van warme bossen en hei. Het

betreft hier *T. bipunctata bipunctata* (dieren uit Apeldoorn en Postel; Devriese, pers. meded.). Alle vindplaatsen in de valleien van Viroin en Lesse kunnen gerekend worden tot open, rotsige plaatsen in kalkgraslanden. In tegenstelling tot wat in Duitsland het geval is (Bellmann, 1985), gaat het hier om *T. bipunctata bipunctata* (dieren uit Auffe; Devriese, pers. meded.). *T. bipunctata kraussi* blijkt in Buzenol, Ethe en Villers-Tortrue gevonden te zijn in oude zandgroeven, wat eerder overeenkomt met het biotoop van warme bossen en heiden van *T. bipunctata bipunctata* in Duitsland. De scheidingslijn tussen beide ondersoorten zou dus door de Ardennen lopen, maar een duidelijk verschil in biotoop zou er niet zijn. Verdere studie hierover is nodig. Zo zou onderzoek van Xerobromion-kalkgraslanden in de Franse Lorraine hoogst interessant kunnen zijn (Devriese, pers. meded.)

Wat het tijdstip betreft werden tot nu toe alle gepubliceerde waarnemingen in juli en augustus gedaan in ons land (Devriese, 1988). De beide kampen van de JNM hadden eveneens plaats in juli. In de Viroinvallei zijn er ook verschillende waarnemingen bekend uit de lente en de herfst (Hofmans, pers. meded.) en uit de Lorraine uit de lente (Devriese, pers. meded.). Dit geeft het volgende resultaat voor ons land:

maart (1x), april (1x), mei (6x), juni (6x), juli (9x), augustus (1x) en nog 2x in de herfst.

Aanvullend onderzoek is ook hier nodig om na te gaan of we te maken hebben met meer dan één generatie.

Besluit

T. bipunctata werd in België gevonden in 10 UTM-hokken, gesitueerd in drie regio's: Kempen (1 hok, vorige eeuw), de valleien van Viroin, Lesse en Lomme (6 hokken) en Lorraine (3 hokken). De twee vermoedelijk als ondersoorten te beschouwen vormen komen voor, maar een duidelijk onderscheid in biotoop zoals in Duitsland werd vastgesteld, is niet zeker. De dieren werden waargenomen van maart tot in de herfst.

Literatuur

- Bellmann, H., 1985. Heuschrecken: beobachten - bestimmen. Neumann-Neudamm, Melsungen. 216 pp.
- Devriese, H., 1988. Saltatoria Belgica. Voorlopige verspreidingsatlas van de Sprinkhanen en Krekels van België. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel. 85 pp.
- Devriese, H., 1989. Determinatie van Tetrigidae. Nieuwsbrief Saltabel 2 : 30-32.
- Duijm, M. & G. Kruseman, 1983. De Krekels en Sprinkhanen in de Benelux. Hoogwoud, KNNV (34). 186 pp.
- Harz, K., 1960. Die Tierwelt Deutschlands. 46. Teil. Geradflügler oder Orthopteren. Gustav Fischer Verlag, Jena. 232 pp.
- Harz, K., 1975. Die Orthopteren Europas II. Series Entomologica, Vol. 11. Junk, The Hague. 939 pp.

Résumé

Tetrix bipunctata a été trouvé en Belgique dans 10 carrés UTM, dans trois régions: la Campine (1 fois, au XIXème siècle), les vallées du Viroin et de la Lesse/Lomme (6 carrés) et la Lorraine (3 carrés). Les biotopes habités concernent surtout des pelouses calcaires et des anciennes sablonnières. Les deux formes, qui sont parfois considérées comme étant des sous-espèces) ont été observées. *T. bipunctata kraussi* en Lorraine, *T. bipunctata bipunctata* dans les autres régions. Les biotopes des deux sous-espèces en Belgique ne correspondent pas complètement avec celles donnés pour l'Allemagne, où *T. bipunctata kraussi* est présent dans les pelouses xériques. Les observations s'étalent de mars jusqu'en automne.

Geert De Knijf
Dennenlaan 13
B-9550 Herzele